

FOLKENS LIVSLÄNGD OCH DÖD

Av kanslirådet *CURT ROHTLIEB*

DEN undergångsstämning, som följt efter de båda världskrigen, har tagit sig uttryck ej blott i dagspolitiska diskussioner utan även i arbeten med vetenskapliga anspråk. Det mest kända är väl Oswald Spenglers *Untergang des Abendlandes*. Han söker däri fastställa ett schema för världskulturernas utveckling och död och indelar historien i skarpt skilda perioder. Dessa genomlöpa envar sitt eget liv, som ofrånkomligt måste slockna. Vår kulturperiod skulle, enligt analogislut från tidigare perioder, obönhörligen närma sig sitt slut.

Redan tanken att de traditionella perioderna bilda avskilda och från varandra nästan fristående enheter är en ohållbar förenkling. Varje närmare granskning visar tvärtom, att de sammanhånga intimt med varandra. Övergången har städse skett omärkligt för samtiden, som ingalunda anade, att det eller det årtalet i framtidens läroböcker skulle stå som gräns i historien. Blott pedagogiskt och såsom hjälp för minnet kunna dylika indelningar försvaras.

En mera vetenskaplig metod har man sökt finna genom att antaga en analogi mellan individ, stat och folk. Individen föds ju, växer, åldras och dör. Att staten, samhället utgör en personlighet ha ju många statsfilosofer bevisat eller åtminstone försäkrat. Det samma gäller om det genetiskt enhetliga folket.

Äro folken alltså, liksom individen, underkastade åldrande och död? Kunna de dö av organisk sjukdom? Och måste de dö av ålder, om annat ej tillstöter?

Analogin är ju bestickande. Det locknade ämnet har framtrölat en rik litteratur, och en känd forskare, Ilse Schwidetsky, har nyligen gjort en sammanfattning därav och sökt besvara frågorna i ett arbete »Das Problem des Völkertodes», 1954. Genom tidigare arbeten rörande biologi och demografi har hon vunnit högt erkännande och verkar såsom professor vid universitetet i Mainz.

Problemet om folkens död angriper hon både från historisk utgångspunkt genom översikter över 12 stora folks biologiska utveckling och förfall och genom analys av orsakerna till förfallet. Ur

det rikhaltiga historiska materialet utsöndras kritiskt de data, som kunna användas till biologisk förklaring av skeendet. Det visar sig då, huru pass långt även kulturella och sociala faktorer förslå vid förklaring av folkens undergång.

Det gamla Egypten är det första exemplet på ett stort folks nedgång. Babylonier, assyrier och många andra folk, även i den nya världen, draga förbi. För oss har sedan gammalt grekernas och romarnas öde varit det främsta exemplet på folkdöd. Hos dem kan verkligen sjunkande nativitet påvisas såsom åtminstone *en* orsak här till. Men man blir snart tagen ur sin villfarelse, att dessa folk skulle vara representativa för utvecklingens lagar. De utgöra tvärtom de enda säkra fall på starkt sjunkande nativitet hos folk, som nått härskarställning.

Underlägsna folk falla som bekant ofta vid möte med en högre kultur. Även där de ej utrotas med våld, såsom tasmanierna och vissa smärre primitiva folkgrupper, duka de under — av vantrivsel eller vad man vill kalla det — när en högre civilisation påtvingas dem. Många germanska folkstammar, t. ex. longobarderna, ha försvunnit genom att de uppsugits av talrikare eller högre stående folk. De ha egentligen blott förlorat sitt namn.

När ett folk nedsjunker eller försvinner och ej blott byter namn, kan orsaken vara antingen biologisk eller sociologisk. De båda generellt verksamma faktorerna i det förra fallet äro ju nativitet och mortalitet. Den förra faktorn är visserligen mycket variabel, men barnlöshet blir aldrig så fullständig, att ett talrikt folk helt dör ut. Dödligheten kan däremot, särskilt genom krig, stiga hur högt som helst. Saknas då moralisk stimulans, är folkets bestånd hotat. Utan framtidstro ingen framtid! Ett allmänt känt exempel är det antika Grekland efter det peloponesiska kriget. För spartiaterna, dvs. det från början invandrade härskarfolket i Sparta, tillkommo sociala förhållanden, som i vår demokratiska tid förtjäna intresse. Spartiaterna och den lägre klassen av härskarfolket uppehöll en sträng skillnad mot massan av heloter, och giftermål med dessa fick ej förekomma. Men genom krig glesnade härskarklassens led och nya krig gjorde det nödvändigt att upptaga heloter i hären, t. o. m. i befälsställning.

Redan sociologen Laponge framhöll 1896 eliternas utrotande genom krig eller inre förtryck såsom källan till samhällens nedsjunkande. På eliterna berodde framtidens värde. Han ville även tilldela den ohämmade konkurrensen samma roll som krig gent emot andligt högtstående men mindre kampdugliga grupper. Med Dar-

wins terminologi skapade han begreppet negativ selektion. I liknande riktning går bl. a. Le Bons teori om massans ödesdigra inverkan på samhället.

Eliten såsom samhällets livskraft! Parollen har mycket för sig. Eliten — ur krigisk synpunkt åtminstone — blev i Sparta alltför fåtalig för krigföringens behov och trängdes tillbaka. När spartiaterna och heloterna därför assimilerades, berodde detta på att de förra ej kunde avpassa sin stolta aristokratiska samhällsförfattning i tid efter tillvarons krav.

Något liknande kan sägas om atenarna, ehuru med rakt motsatt syftning. Det obalanserade folkstyret förtog all ansvars känsla hos dem och gjorde dem till byte för ytterlighetsmän, som blint förde dem till fördärvet. Nödvändiga reformer föreslogos väl, men utan resultat. Många mera närliggande exempel, ehuru kanske ej så renodlade, kunde anföras. Över huvud är eliternas utrotande ett tema, som Schwidetsky belyser ingående. Förlorar ett folk sin elit, är det prisgivet. Går det ej under då genom våld, uppsuges det lätt av invandrande grannar och går under i den mening, att det förlorar sitt namn.

Sällan dör ett folk rent genetiskt eller fysiologiskt, om det en gång uppnått ett betryggande samhällsskick. De exempel, som anförts häremot, kan man avfärda som synvillor. Typiskt är det urgamla egyptiska folket, som tycks ha gått under många gånger om, men fortlever på samma sätt som gammalegyptiska målningar avbilda och skattemyndigheters bevarade texter utvisa.

Att en stark nedgång där skedde under den romerska tiden framgår dock av spannmålsexporten. Tidigare hade all spannmål förbrukats inom landet, men exporten visar, att den inhemska konsumtionen i hög grad nedgått, vilket i detta fall måste betyda folkminskning. Ej alltid har man så klara bevis. För senantikens Italien kan man dock i ännu högre grad räkna med folkminskning. Trots att man här rör sig på ett historiskt så väl genomforskat område, är fenomenet gåtfullt, och i vad mån det härrör ur biologiska eller sociologiska orsaker måste lämnas oavgjort.

Den alltmera despotiska planhushållningen vid antikens slutskede förklarar emellertid åtskilligt av nedgången. Därmed sammanhängde det växande skattetrycket. Befolkningen drevs till utarmning och flydde från det byråkratiska väldet. Man måste införa tvång att kvarstanna där man var född. Sådan livegenskap och andra sociala missförhållanden förlamade all produktion. Här har man åtminstone en god del av förklaringen till antikens undergång,

ett varnande exempel. Kanske medförde de försämrade sociala förhållandena minskad lust och förmåga till familjebildning. En sjunkande nativitet är här tydlig och kan ha många orsaker. Rasblandning har man även gissat på.

Man kan tala även om en lagbunden utveckling, som tenderar att driva en högt organiserad stat ständigt vidare på reglementeringens väg. För att hejda förvaltningens lust att lägga en död hand över all enskild verksamhet fordras då en stark och allmän frihetskänsla. Senantiken saknade denna, och under många senare perioder av Europas historia har bristen varit ödesdiger. Men ideella krafter ha hittills avvärvat denna dödliga fara.

Som en allmän iakttagelse gäller, att folk i begynnelsen av sin politiska bana ha stark folkökning, som efterhand förbyts till sin motsats. Både från Babylon, Egypten och andra medelhavsländer kunna exempel härpå uppvisas. Om sjunkande medellivslängd lämna bevarade gravskrifter övertygande bevis både för Grekland, Italien och vissa andra länder.

Schwidetsky konstaterar även, huru folkminskning stundom överraskande förbyts till motsatsen. I tidigare arbeten har hon undersökt alla åtkomliga kranier och skelett från förhistorisk tid och därvid funnit en märkvärdigt låg genomsnittslivslängd. Får man tro denna undersökning av nära 200 individer, har blott en enda uppnått 60 års ålder. Senare perioder uppvisa högre levnadsålder. Andra undersökningar ha bekräftat, att hos uppstigande kulturfolk dödligheten sjunkit, t. ex. hos det centralamerikanska mayafolket. För nutiden är ju förhållandet allbekant; hos individerna medför den stigande levnadsåldern kraftnedsättning, hos folken tvärt om.

Men lika markerad som den sjunkande dödligheten är den sjunkande nativiteten i Västerlandet. Betyder det ett begynnande utdöende? Familjeupplösningen, uppluckringen av traditionella normer och rättsbegrepp, den sociala atomismen samt den ohämmade ungdomsbrottsligheten kan anföras till stöd härför. Lugnande är det ökade näringsutrymmet hos oss. Och spådomarna om uthungring på grund av folkökning ha hittills kommit på skam; inom all över-skådlig tid garantera teknik och intensivare odling full försörjning.

Däremot är den från senantikens historia hämtade tron på friska barbarfolk såsom kulturförnyare bland ett åldrat folk historiskt tvivelaktig. Dessutom, tröst för ett tigerhjärta! »Tillfrisknandet» följde ingalunda med påspädningen av nya folk utan kom långt efteråt. Och att ett samhälle i vila och relativ säkerhet av sig självt

höjer sig, såsom skedde efter folkvandringarna, är intet undantag, tvärtom regel. Skandinavien, dit ingen folkvandring nådde, är ett gott exempel. Inre lugn, även där det är relativt, har som naturlig följd materiellt framåtskridande.

Den populära analogin mellan folkens och individens åldrande tar Schwidetsky bestämt avstånd från. De olika stadierna intill gubbåldern, vilka hos individen så lätt kunna urskiljas, kunna aldrig utan artificiell konstruktion påvisas hos folken. Den store statistikern Quételet, som ville finna statistiska lagar för snart sagt alla samhällsföreteelser, räknade visserligen för över hundra år sedan ut, att den genomsnittliga livslängden för historiens folk var 1461 år. Men detta tillhör nog de stundom kuriösa teorier, som man helst, av aktning för hans lärdom, vill förbigå.

Ett slående exempel huru folkens livskraft och död bero på helt andra faktorer än individens, utgöra kineserna, som ju äro ett i vanlig mening äldre folk än något europeiskt, n. b. om man räknar folkens ålder efter resp. statsbildning, vilket nog ej är adekvat. Detta »urgamla» folk, som länge syntes ålderdomssvagt, har under några år visat en handlingskraft, som, om man lämnar å sido de moraliska och politiska invändningarna mot kommunismen, måste väcka häpnad och beundran. Att anföra flera exempel på dylika fenomen skulle här föra för långt.

Däremot händer det ej sällan, att ett folk såsom organism eller homogen massa försvinner, när det efter ödeläggande krig skingras. Att detta sista emellertid ej nödvändigt betyder dess utslocknande, visar det judiska folket i diaspora.

Men en invändning, som Schwidetsky förbisett, mot analogin ligger i själva tidpunkten för varje folks födelse eller människoblivande. Zoologerna äro ense, att alla människoraser, som vi här behöva räkna med, ha samma ursprung. Divergens kan möjligen råda beträffande några pygméraser, hottentotter och vissa lågt stående reliktfolk. Men alla övriga ha samma ursprung. Deras förfäders människoblivande har ju skett på en och samma tidpunkt. Huru detta någon gång skett är en sak för sig. Och alla folk äro därför, genetiskt och fysiologiskt, precis lika gamla och underkastade — ej som individer, men som folk — samma åldrande. De kunna utdö av brist eller klimatförsämring m. fl. naturkatastrofer. Åldrandet gör ingen skillnad.

Om varje sociolog sålunda bestämt måste bestrida analogin mellan individens åldrande och folkens fysiologiska åldrande, är det likväl egendomligt att iakttaga likheten mellan en högt utvecklad

kulturs stagnation och gubbålderns kraftlöshet. Med själva folkets död har detta ej något att göra. Individerna dö obönhörligt, i sista hand genom urartning av kroppens celler. Men om ej yttre tvång föreligger, lämna de i regel efter sig avkomma. Man kan kalla individerna för celler i samhällskroppen, om man blott ej tar bilden bokstavligt, ty den analogin är falsk.

Schwidetskys exempelsamling på folk, som försvunnit eller t. o. m. av någon katastrof utdött, visar, att någon lagbundenhet för deras öde ej kan skönjas. Fallen äro, för att begagna ett översättligt ord, »einmalig». De lagar, som utan tvivel betinga deras öde, förete ett alltför invecklat samspel för vetenskapens nuvarande ståndpunkt.

Äro då folken eller något folk odödligt? Historien lämnar ej något svar. De stora farsoternas tid är ju förbi. Hygien är bättre utbildad än någonsin förr. Den hungersnöd, som från nationalekonomiskt håll förespås, kan nog aldrig hota folkens liv. Mer än övergående kriser kan det ej på allvar bli fråga om, och med vetenskapens hjälp har redan all produktivitet vida överträffat förväntningarna för hundra år sedan. Nya framsteg följa t. v. i hastigare takt än folkökningen. Men trots allt måste man likväl helt kallt erkänna, att vår planet och allt vad därpå finns ej undgår förintelsen.

Ingenting är evigt. Närmast går tanken till atombomben. Den står färdig att anställa ett förintelseverk, som överträffar allt som kan beräknas och tänkas. Man talar ofta om vår kulturs åldrande, som om kraftlöshet hotade. Men det visar sig i stället, att den lider av ett skadligt kraftöverflöd, av uppfinnarkraft och produktionskraft, riktad på förstörelsemedel. Aldrig har väl resultatet av nyskapande verksamhet varit så häpnadsväckande.

Men rekordet pekar blott på förvildning och fördärv. Moralister ha föga att glädja sig över därvidlag. Ett ofta citerat, Platon tillskrivet ord lyder: allt vad som haft en begynnelse måste ha ett slut. Goethe har lagt in en etisk mening däri, då han i Faust låter Mefistofeles förklara, att allt vad som uppstått är värt att gå under.